

УЧИЛИЩЕТО НА БЪДЕЩЕТО

Наталия Витанова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. В тази статия е направен опит да се опише училището на бъдещето. На основата на актуалното му състояние са представени някои тенденции, свързани с неговите характеристики, особеностите на архитектурното проектиране, спецификата на процеса на обучение в условията на непредвидимото бъдеще.

Ключови думи: училище; бъдеще; технологии; ученици

**„В бъдеще как образоваме децата си,
може да се окаже по-важно от това
колко образование им даваме.“**

Алън Блайндър

В съвременния свят неопределеността на бъдещото е много по-силна, отколкото преди половин век. Планирането за години напред става все по-трудно. В епохата на Постмодерна сферата на образованието има нужда от кардинална трансформация. Процесите на обучение и учене, както и ролята на учителя следва да се преосмислят. Преходът към метапредмети, фокусирането върху индивидуална траектория на учене, въвеждането на нови образователни стандарти, промяната на формите и организацията на процесите на получаване и оценяване на знанията трябва да осигурят на новата генерация подготовка, даваща им възможност да се адаптират и развиват в постоянно променящо се общество. „Тази ориентация изисква от училището да осигури най-благоприятни условия за стимулиране на нестандартното, на творческото мислене на учащите се, на уменията им да отстояват собствените си позиции, да могат успешно да се справят с различни ситуации (...)“ (Nikolov, 2017: 139). Необходима е „образователна среда, която (...) съдейства за хармонизирането на междуличностните отношения. Бъдещият специалист трябва да е в синхрон с променящото се общество и неговите нови потребности, а образователната дейност трябва да помага за неговата самоорганизация и израстване“⁽¹⁾. А „(...) за промяната на всяка ситуация са нужни три вида разбиране: критично разбиране на нещата такива, каквито са, визия как

искаме те да изглеждат, и разбиране на същността на промяната – стъпка по стъпка“ (Robinson, Aronika, 2017: 59).

Днес знанието е на един клик разстояние и в този контекст е много по-важно не да се акумулират знания, а да се намира необходимата информация, да се открива същественото в нея и да се използва по предназначение. Времето и пространството нямат главната роля както преди, защото чрез интернет, социалните мрежи и електронните медии човек може едновременно да е на няколко места, отдалечени на хиляди километри, или да общува с различни хора, превключвайки съответните прозорци на екрана бързо и често²⁾.

Кое е „правилното образование“ и как да се постигне? Може би отговорът не е толкова в образованието, колкото в постигането на определени нагласи и умения. „В плоския нов свят (светът е плюсък – по Т. Фрийдман) възможностите са безгранични дори без помощта на училището, държавата, църквата или бизнеса. Голяма част от онова, което трябва да знаете за почти всичко, е някъде там, в интернет – особено ако се интересувате от информационни технологии. Интернет не е навсякъде, но той е на всички плоски места, а изравняването напредва много бързо... (...) Посредствените и глупавите, без съмнение, са достатъчно много. Но повечето от тях са докарани до това положение. Те са формирани до голяма степен от училищните системи, които още от началото на индустриалната епоха са имали една главна цел: да произвеждат работници за капсулираните позиции в корпоративни организации, които имат пирамидална форма – с широко дъно и тесен връх... В индустриалната епоха почти не е имало алтернативи (...). Днес има много алтернативи – толкова, колкото са индивидите с достъп до ширококоловата мрежа“ (Freedman, 2006: 347). В актуалната реалност разликата между „образованието“ в широк смисъл (включително всякакъв вид учене) и „образованието“ в персонален смисъл (процес, при който човек може да чете всяка книга и да разбира нейното съдържание) е загубена. Това вероятно е следствие и резултат на експлозивния ръст на обема – ако не на знанието, то на подобна на знанието информация. За неквалифициран наблюдател информацията и информацията, подобна на знание, са неразличими. Кои са причините, довели до това? Причините вероятно са много. Ето някои от тях.

– Първата е трансформацията на образователната система в конвейерна лента, обезличаването на ученика и учителя, въвеждането на „педагогически технологии“, които могат да заменят живия учител или да превърнат учителя в асистент на компютърна програма за преподаване (такъв асистент дори не трябва да познава темата, достатъчно е само да подкрепи технологичния процес). Като следствие – отчуждение на учителя и ученика, заместване на учителя с компютърна програма за задаване на упражнения и контролиране на усвояването на материала. Ученикът в този случай е един вид „заготовка“, която се обработва по определени алгоритми. Подобен подход е много изкушаващ от икономическа гледна точка. Но той е неприемливо екстремен, тъй като роботизира детето, унижава неговото достойнство и не създава естествена мотивация за учене. Живият учител може да се адаптира към

децата, да организира диалог с тях и между тях, а компютърната програма не е в състояние да го направи. Компютърът и интернет могат значително да помогнат на учителя бързо да открие всякаква информация, да направи урока по-разнообразен и визуален и да използва опита на колегите си от всяка точка на света. Но за да завладее децата в процеса на обучение и да ги научи как да учат, е необходим учител, който разбира и обича децата и знае как да общува с тях.

– Втората причина е хипертрофията на егалитаризъм – болезнен опит да се изравнят правата и възможностите на различните категории ученици. Много хора възприемат емоционално понятието „справедливост“ и често не разбират неговата същност във всеки конкретен случай. Например идеята, че в определено училище първо трябва да се приемат деца от района, в който се намира училището, а след това от други райони и области, води до това, че родители, които искат детето им да учи в това училище, сменят жилището с друго, което се намира близо до училището, или представят пред училищните власти фиктивен адрес, който е на техни роднини или приятели.

– Третата причина е свързана с възгледа, че децата трябва сами да изберат програма за обучение. Вярно е, че децата следва да бъдат научени да са независими. Въпросът е: готови ли са във всеки един момент да направят разумен избор и още повече – да отговорят за него? Това не е ли опит да се прехвърли отговорността върху крехките детски рамене? Ако училищното образование осигури пълна свобода на избора на програма за обучение, съществува реален риск учениците да избират не дисциплини, които са важни за бъдещото им развитие и професионална квалификация, а тези, които са по-лесни за усвояване и дават възможност за по-безпрепятствено преминаване от клас в клас. За да се избегне това, е необходимо да има задължително ядро от предмети/дисциплини, отвъд което е възможно да се направи избор, т.е. децата да могат да избират специални предмети или курсове с повишена сложност в рамките на задължителната програма.

– Четвъртата е бюрократизацията в образованието. Все по-голяма роля в управлението на образованието заемат политиците и мениджърите, чиято основна цел е не развитие на образованието, а използването на образованието за политически или икономически цели. Учителят е „загробен“ от училищната документация, която в много случаи е причина той да се отклонява от основните си професионални задължения – да обучава и да възпитава.

– Петата причина – в Постмодерната епоха образователната среда се превръща във все по-трудна и все по-конкурентна, в която детето незабавно се включва в надпреварата и участва в това състезание до края на университетското образование. Това обуславя масовия характер на образованието, унификация и строг подбор. Идеята за постоянен успех води до дълбока невроза, но децата не са глупави, те разбират кога са направили нещо добре и кога не. Предимството в този случай са предполагаемите високи стойности на резултатите, а недостатъкът – тези, които не се вписват в системата, не получават възможност за движение вътре в сама-

та система: те просто не са необходими. Като алтернатива на масовото образование може да се разглежда индивидуализацията (индивидуална работа с детето). Като негативи на индивидуалното обучение могат да се изтъкнат: отнема време, изисква значителен финансов ресурс, предполага квалифицирани учители. Позитиви: детето не участва в състезанието с изключение на това, че се съревновава само със себе си, в процеса на обучение може да открие нещо неочаквано, има възможност да се развива според собствените си способности и темпове.

- Как ще се промени парадигмата в училищното образование?
- Може ли виртуалната реалност да замени училището?
- Какви са новите идеи и модели за обучение във времето на цифровата икономика?

Това са трудни въпроси, които нямат еднозначен отговор, а и отговорът може да бъде само хипотетичен, без претенция, че това наистина ще се случи. Въпреки това могат да се открият някои силни тенденции, свързани с възгледите за училището на бъдещето.

Супер тренд 1: технологичните компании ще определят бъдещето на образованието

Свидетели сме на много интересна тенденция: творческата среда и клъстерът на високите технологии да конструират близкото бъдеще на образованието, показвайки с какви образователни инструменти днес не разполагат училищата и университетите и колкото много образователни процеси са неефективно подредени. Тези инструменти вероятно ще се появят през следващите 10 – 20 години.

Една от компаниите, които се занимават със създаването и визуализирането на образованието на бъдещето, е Corning Incorporated. Тя е американска корпорация с дълга история и една от 500-те най-големи индустриални компании в света. Основана е през 1851 г. По-късно се занимава с обикновено стъкло и се нарича Corning Glass Works. Днес тя е специализирана в разработването на дисплеи от ново поколение, екологични технологии, телекомуникации, технологии в областта на науките за живота (биология, медицина, антропология, социология и др.). Около 10% от приходите на Corning Incorporated се инвестират в научноизследователска дейност. „Смарт“ фотоволтаичното стъкло, създадено в Компанията, е издръжливо, тънко, гъвкаво, многофункционално и много чувствително. На него са базирани технологиите, за които се предполага, че значително ще променят начина на живот на нашата цивилизация. От него ще се създаде разнообразие от работни и инфор-

мационни повърхности за устройства, мебели и градски обекти. Една от новите възможности в сферата на образованието ще бъде широкото използване на фото-волтаични дисплеи.

Как изглежда едно училище на бъдещето според Corning Incorporated?

– Енергийно независимо, със слънчеви панели на покрива и интерактивни дисплеи в коридорите. На тях децата могат да видят нивото на осветяване и неговата връзка с нивото на зареждане на батериите, захранващи цялата сграда с енергия. Защо е необходимо това? За да се създадат връзки между реалния живот и науката и да се формира научен светоглед.

– Няма учебници. Основният образователен инструмент е прозрачен таблет, от който може да се „изтегли“ информацията на друго устройство. Какво означава това? „Записването“ на домашните и разпространението на учебните материали в класната стая се осъществява с едно движение. Ученикът поставя таблета на бюрото. Дисплеят показва синхронизираното изображение с интелигентна платка. Използвайки таблети, учениците ще могат автоматично да се свързват към всякакви „отворени“ за целта устройства, повърхности и информационни табла.

– Няма преносими компютри, лаптопите ще станат неуместни. Технологиията ще позволи да се прожектира клавиатурата на повърхността на работния плот на бюрото. Това ще окаже и огромно въздействие върху околната среда – ще бъдат спасени много дървета, т.к. хартиените тетрадки, дневници, учебници и книги не са необходими за обучението на децата.

– Няма чертежи върху черната/бялата дъска. Платката е интерактивна, има 3D режим. Тя може да показва красиви инфографики и да ги управлява в реално време. Такива образователни реалности ще изискват от учителя преди всичко ентузиазъм и постоянно актуализиране на знанията и материалите, необходими за провеждане на урока. При тези технологични обстоятелства няма да бъде възможно с години да се преподава един и същи материал от пожълтели/похабени листове.

– Възприемането на учителя от учениците ще се промени. За учениците такъв учител е човек, който е свързан с напредъка и лесно се справя с технологиите.

– На виртуалния борд има бутони за управление на класната стая: учителят може бързо да намали светлината, ако иска да покаже на децата филм.

– Взаимодействието в класната стая се променя. Децата и учителят се събират около една „умна“ маса, чиято повърхност може да се манипулира с ръце. Например децата „вземат“ различни цветове от спектъра и ги смесват, виждат какъв резултат дава комбинацията им. Това сега се прави, когато се рисува с бои. След няколко години децата в училище ще могат да направят същото с помощта на интерактивни технологии.

– За нуждите на обучението ще има създадени многофункционални интерактивни учебни таблици, пълни с полезни приложения. Например по време на уроци, посветени на история на изкуството, децата ще могат да правят екскурзии във виртуални музеи.

Супер тренд 2: фокусиране върху кариерното консултиране, стажовете и способностите за идентифициране

Образование, което не се интересува от идентифициране на способностите, професионалното ориентиране и трансфера на практически и социални умения към учениците, генерира нещастни „средни хора“, които в средна възраст осъзнават, че са „средни специалисти“ и водят „среден живот“. У всеки човек има скрити специални способности за някакво професионално поле. Идентифицирането им и „тестването на професиите“ по време на стажовете ще бъдат задължителни ключови задачи и компоненти на училищното образование. Днес в много страни безплатните стажове в големите компании са начин на живот на учениците от средните училища.

Супер тренд 3: учителят не само няма да загуби ролята си, но ще премине към нов етап на еволюция, векторът на преподаване ще бъде насочен към менторството

Традиционните методи, подходи и стил на комуникация с учениците ще загубят своята значимост. Технологичният прогрес и необходимостта от неформално мултидисциплинарно образование ще „принудят“ учителя постоянно да актуализира своите знания, да притежава майсторски набор от устройства, онлайн услуги и технологии, както и да развие специфичен начин на комуникация. В какво се изразява тя? Подходът „формално, безпристрастно и снизходително“ отблъсква учениците и става пречка по пътя към ефективно учене. Според прогнозите по-подходящо за удовлетворяване на потребностите на съвременните ученици е наставничеството. За целта е необходимо учителят да притежава енциклопедични познания, дълбоко познаване и разбиране на психологията на комуникацията и особеностите на образованието, високо ниво на владеење на технологиите, добро чувство за хумор, способност за насочване на децата по пътя на самостоятелно учене, мислене и начин на живот в съвременен културен контекст.

Супер тренд 4: в този или в следващия век училищата, такива каквито ги познаваме днес, ще престанат да съществуват

Образованието ще бъде високотехнологично и холистично, основаващо се на един универсален подход. На мястото на традиционното училище ще се появят високодигитализирани образователни центрове, които работят 7 дни в седмицата, 24 часа в денонощието. Дистанционното обучение ще се превърне в образователна норма – учениците ще могат да учат в удобно за тях време и да правят дълги познавателни пътешествия. Периодичните посещения на образователните центрове ще останат задължителни за формиране и развитие на социалните умения.

Преходът към училището на бъдещето отдавна е започнал. В не толкова далечното минало и в момента в световен план функционира, като прецеденти, експериментални училища и класове, а техният опит потвърждава, че някои от описаните нови идеи и модели на обучение са работещи и ефективни. Например в Австралия през 1998 г. функционира експериментално училище Seashore

Primary School. В това училище всички учители и ученици използват лаптопи. Учителите слушат гласови съобщения и отговарят на повиквания, като използват специална телефонна система. Учениците използват телефоните си за търсене на информация и комуникация с експерти. Лаптопът се превръща в библиотека, инструмент за домашна работа, хранилище на данни и средство за комуникация на учениците от това училище. Всички уроци са мултидисциплинарни. За всеки ученик в експерименталното училище учителите изготвят индивидуален план. Това е в съответствие с образователния свръхтренд на високотехнологичното холистично образование.

Като друг пример от съвременността може да се посочи концепцията Blended Learning, която е алтернатива на традиционното обучение в класната стая. Тя „обединява традиционните форми на учене и преподаване с новите мултимедийни възможности на електронното обучение, като предлага много възможности за организиране на учебния процес съобразно нуждите и очакванията на новото интернет поколение“ (Miteva, 2017)

Днес само технологичните реалности са се променили – от телефони и лаптопи до смартфони, планшети и училищна LMS (Learning Management System), т.е. много основни принципи на „обучението от следващо поколение“ се потвърждават от многогодишни тестове по света.

Типичен пример за съвременна образователна система, която вече се „докосва“ до измеренията на бъдещето, е финландската. Тя е най-високо рейтинговата през последните години и е в челото на класациите на PISA в областта на математиката, четенето и природните науки, при това още от първото провеждане на тестовете през 2000 г. Но това невинаги е било така. Четиридесет години по-рано финландското образование е в дълбока криза. В този труден момент страната не избира да тръгне по пътя на стандартизацията и тестирането, а избира всички училища в страната да следват широкообхватна и балансирана учебна програма, която включва математика, природни науки, езици, хуманитарни дисциплини, изкуства и физическо възпитание. Независимо от това общо изискване различните училища и региони имат висока степен на независимост как да правят това. Акцентът в програмите е поставен на практическата и професионалната подготовка, както и върху развитие на креативността на учениците. Финландия не прилага стандартизирано оценяване освен при един-единствен изпит в края на средното образование. Страната и правителството инвестират сериозен финансов ресурс в обучението и квалификацията на учителите, поради това учителската професия във Финландия е с висок статут и престиж. „Финландия не насърчава конкуренцията между училища и учители, а сътрудничеството между тях по отношение на обмяна на ресурси, идеи и експертиза. Поощрява се развиването на тесни връзки с общността, с родителите и семействата на учениците“ (Sahlberg, 2014). Няма перфектна образователна система и финландската не прави изключение. Тя просто еволюира по подобие на ограничените системи, а не като производствена система.

В близкото бъдеще училищата, каквито ги познаваме днес, ще престанат да съществуват по отношение и на архитектурата и дизайна. Училища с висок клас архитектура вече се появяват в света. Не само технологичните компании, но и архитектурните офиси стават „агенти на влияние“ в процеса на бавната глобална еволюция на образованието (<http://zillion.net/ru>).

Традиционното училище е фабрика за „щамповане“ на учениците:

- типична сграда с промишлено безличен вид;
- по фасадата равномерно са разпределени еднакви прозорци;
- най-често за влизане в сградата на училището се използва един вход;
- един и същи брой на учениците в един клас (в нашия случай 24 – 26 ученици);
- прави, празни коридори;
- монотонни цветови решения.

Училищната сграда (гладка, симетрична, неповторима) и нейното устройство предполагат детето да се чувства не като пълноправен човек, а като фабричен детайл, който възрастните ще обработват. Тези и подобни архитектурни решения ясно показват, че традиционният възглед за училището е като за фабрика за производство на „човешки материал“. Училището на индустриалната епоха се свързва с унифицирани учебни програми и фронтален метод на обучение. Всички деца учат по една и съща учебна програма и едновременно независимо от потребностите и способностите. Всички изпълняват едни и същи операции, но с различна степен на ефективност. Като метафора на това училище може да се посочи прочутата песен на Pink Floyd – Another Brick in the Wall. Подобни сравнения на училището са използвани и от Майкъл Гриндър, който нарича книгата си за използването на невролингвистични програмни техники в педагогиката „Корекция/ Поправка на училищния конвейер“ (б.м. – превод НВ)³⁾. Педагогът Джон Тейлър Гато в книгата си „Фабрика за марионетки...“ критикува основните принципи на общественото образование (Gatto, 2006). Едно от основните есета на Алън Секула е със заглавие „Училището е фабрика...“⁴⁾.

Съвременното образование, както и целият свят, вървят от унификация към индивидуализация. По този път ученикът вече не се възприема като „заготовка“, а като пълноправен и равнопоставен участник в образователния процес. В информационната епоха училищната сграда не трябва да се затваря в миналото, а следва радикално да се промени. Очакванията са за модерна училищна сграда, която се характеризира с:

- визуална идентичност и своеобразие;
- уникални естетични решения;
- индивидуален подбор на текстури и цветове;
- няколко входа към сградата вместо един главен вход;
- разнообразие от помещения с възможност те да се трансформират;
- нелинейно свързване на помещенията и откритост;

- зонирание и мултифункционалност на училищните пространства;
- пулсиращи, нееднородно декорирани стаи.

Стремежът към осигуряване на алтернативна образователна среда е свързан с факта, че училището изостава от темпото на външния свят и за учениците то се превръща в скучно, старомодно място, а това влияе както на мотивацията им за учене, така и на бъдещата им реализация. Развитието на образователната среда трябва да се осъществява в две основни посоки: дигитализиране и извеждане на учениците от училище. Описано и изглеждащо по този начин, училището не се възприема като фабрика или казарма, а като съвременен град – светъл, различен, предоставящ огромно разнообразие от възможности за обитателите си.

Подобни архитектурни решения изискват и решения в образователен контекст. Училището на бъдещето ще предлага на учениците:

- вариативност в обучението;
- възможност за формиране на индивидуален образователен маршрут;
- избор на няколко профила на обучение;
- достъп до публични пространства, използвани в образователния процес;
- живот вътре в общността, където детето е пълноправен участник в различните отношения.

В такова училище на детето трябва да му бъде интересно и приятно, да чувства, че ученето е не само задължение, но и право, което то трябва да използва, за да постигне щастие и успех в живота. Новите технологии дават възможност на всеки ученик „да усвоява материала с индивидуализиран ритъм съобразно личните си способности. Те му дават възможност да следва очертан специално за него курс към овладяване на знанието, а не да бъде скован в програмните рамки на традиционното училище от индустриалната ера“ (Tofler, 1992:186). Образованието в училището на бъдещето се основава на „обърнатата класна стая“ – децата сами усвояват нови знания, а в клас практикуват и усъвършенстват уменията си. Обучението е творчески трансформиращо. Учениците активно участват в собственото си образование и са високо мотивирани. Идеалите за развитие и напредък са в основата на образованието, а фундаменталната цел е детето да се научи как да проектира собствения си живот (<http://www.kanal-o.ru/parents/9661>). В плоския свят „КИ – коефициентът на интелигентност – все още има значение, но КЛ и КС – коефициентът на любопитство и коефициентът на страст – са още по-важни – пише Томас Фрийдман. – Аз се придържам към уравнението КЛ + КС е по-голям от КИ. Дайте ми дете, обладано от страст да учи и от любопитство към откритията, и ще направя тъй, че то да изпревари едно по-вяло дете с висок коефициент на интелигентност. Защото любопитните, амбициозните деца се самообразоват и самотивират. Те винаги ще бъдат способни да научат как да се учат, особено когато стъпват на платформата на плоския свят, където може както да се даунлоудва, така и да се ъплоудва. (...) Никой не се труди по-упорито над обучението си колкото любопитното дете“ (Freedman, 2006: 347).

Съществуват различни прогнози за бъдещето на училището. Някои са базирани на настоящото развитие на света, на достиженията на науката, други са като от фантастичен роман. Предстои едно вълнуващо бъдеще, изпълнено с много предизвикателства и безброй възможности. Както пише Dave Price в книгата си „Отворени“, растящите по брой и прецизност дигитални технологии променят както света, в който живеят и учат учениците, така и начина, по който те го правят (Price, 2013)

БЕЛЕЖКИ

1. Колева, Н. Съвместно (колаборативно) учене – предимства и недостатъци. Сп. Sociobrain, Issue 34, June 2017, international scientific online journal publisher:www.sociobrain.com , ISSN 2367-5721, 2015, последно влизане 22.02.04:53 ч.
2. Кирова, Л. Обучение според принципите на постмодерното мислене, Електронно списание LiterNet, 24.07.2001, № 7, последно влизане на 26.02.2019, 14:26 ч.
3. Гриндер, М. Исправление школьного конвейера. <http://gpa.cfuv.ru/courses/os-red-mast/>, последно влизане 23.30.2019, 11:03 ч.
4. Секула, А. (2012). Школа – это фабрика. О политике образования и трафике в фотографии. http://os.colta.ru/art/projects/111/details/36525/q_mfi.eokf , последно влизане 24.01.2019, 16:49 ч.

ЛИТЕРАТУРА

- Гатто, Д.Т. (2006). *Фабрика марионеток. Исповедь школьного учителя*. Москва: Генезис.
- Митева, Н. (2017). Förderung der Lernerautonomie durch Blended Language Learning. В: *Чуждият език и съвременното висше образование. Сборник с доклади VIII международна научна конференция, 23 – 25. VI. 2017 г., Варна, България, част 2. Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“*, Варна, 2017 г., с. 609 – 616.
- Робинсън, К. & Ароника, Л. (2017). *Креативните училища. Революцията, която преобразява образованието*. София: РААБЕ.
- Тофлър, А. (1992). *Шок от бъдещето*. София: Народна култура.
- Фрийдман, Т. (2006). *Светът е плосък. Кратка история на XXI век*. София: Обсидиан.
- Nikolov, N. (2017). Dynamic of reasons for execution from educational system in initial level for the period 2006 – 2016 year. In: *Knowledge – International Journal Scientific Papers*, Vol. 19.1, Greece.

- Sahlberg, P. (2014). *Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York Teachers College Press.
- Price, D. (2013). *Open: How We'll Work, Live and Learn in the Future City*. Crux Publishing.

REFERENCES

- Gatto, D.T. (2006). *Fabrika marionetok. Ispovedy shkolynogo uchitelya*. Moskva: Genezis.
- Miteva, N. (2017). Förderung der Lernerautonomie durch Blended Language Learning. V: Chuzhdiyat ezik i savremennoto visshe obrazovanie. *Sbornik s dokladi VIII mezhdunarodna nauchna konferentsia 23 – 25. VI. 2017 g.*, Varna, Bulgaria, chast 2. Meditsinski universitet „Prof. d-r P. Stoyanov“, Varna, 2017 g., s. 609 – 616.
- Robinson, K. & Aronika, L. (2017). *Kreativnite uchilishta. Revolyutsiyata, koyato preobrazyava obrazovaniето*. Sofia: RAABE.
- Toffler, A. (1992). *Shok ot badeshteto*. Sofia: Narodna kultura.
- Freedman, T. (2006). *Svetat e plosak. Kratka istoria na XXI vek*. Sofia: Obsidian.
- Nikolov, N. Dynamic of reasons for execution from educational system in initial level for the period 2006 – 2016 year. In: *Knowledge – International Journal Scientific Papers*, Vol. 19.1, Greece, 2017, ISSN 2545-4439.
- Sahlberg, P. (2014). *Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York Teachers College Press.
- Price, D. (2013). *Open: How We'll Work, Live and Learn in the Future City*. Crux Publishing.

THE SCHOOL OF THE FUTURE

Abstract. This article attempts to describe the school of the future. On the basis of its current status, some trends related to its characteristics, the features of architectural design, the specifics of the learning process in the conditions of the unpredictable future are presented.

Keywords: school; future; education; technology; students

✉ **Prof. Natalia Vitanova**

Faculty of Education
University of Shumen “Bishop Konstantin Preslavski”
115, University St.
9700 Shumen, Bulgaria
E-mail: n.vitanova@shu.bg